Atunci şi acum

Matei Bejenaru

Text publicat în catalogul Periferic 6, Editura Muşatinii, Suceava, 2003

1. Atunci

La 5 ianuarie 1859, într-o casă care mai există şi astăzi în Iaşi, colonelul Alexandru Ioan Cuza era ales ca principe al Moldovei, pentru ca, trei săptămâni mai târziu, la Bucureşti, tot el să fie ales în aceeaşi funcţie şi în Ţara Românească (Valahia). Ce semnificaţie are alegerea aceluiaşi om politic la conducerea celor două state româneşti, aflate pe atunci sub suzeranitate otomană? Cine au fost cei care au făcut această mutare politică şi cu ce scop? Pentru a da un răspuns ar trebui să facem o succintă analiză a contextului istoric şi politic al Europei de Sud-Est de la mijlocul secolului al XIX-lea şi al intereselor marilor puteri europene pentru această zonă, care, atunci, ca şi acum, căuta să îşi definească identitatea în context european.

Ca urmare a războiului Crimeei, care a avut ca actori principali Imperiile Otoman şi Ţarist, şi a tratatului de la Paris (1856), principatele Moldova şi Valahia au trecut sub garanţia colectivă a Marilor Puteri Europene şi sub suzernanitate turcească. Idealul unirii principatelor româneşti a fost subiectul care a dominat viaţa politică românească între 1848 şi 1859 şi a reprezentat crezul unei generaţiei revoluţionare de la 1848. Secolul al XIX-lea a fost cel al naţionalismelor şi al afirmării ideilor promovate de revoluţia franceză. Tinerii boieri români întorşi de la Paris de la studii au adoptat nu numai modul de viaţă şi vestimentaţia de tip occidental, dar au venit şi cu idealurile de construire a statului român modern. Această voinţă de modernizare, de integrare a românilor în „familia europeană" a fost motorul ce a întreţinut un ciclu istoric de aproape o sută de ani, încheiat brutal prin instaurarea comunismului în România după cel de-al doilea război mondial.

Procesul politic, început prin dubla alegere a lui Cuza în cele două principate româneşti a continuat prin aducerea în ţară ca principe pe Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen în 1866. Devenit în 1883 rege al României, el a fost la conducerea ţării până în ajunul primului război mondial, urmaşii săi conducând Romania până în 1947, când, sub presiunea liderilor guvernului comunist instaurat de armatele sovietice de ocupaţie, regele Mihai I a semnat actul de abdicare şi a fost forţat să părăsească România. Aş vrea să nuanţez semnificaţiile simbolice ale acestui „import" de familie domnitoare străină.

Pentru asigurarea recunoaşterii internaţionale a tânărului stat român, dar şi pentru a asigura stabilitatea politică internă, aducerea unui prinţ străin a fost un fapt necesar. Ea a fost aplicată şi în celelalte state balcanice cum ar fi Bulgaria, Grecia, Serbia. Noii regi străini simbolizau legatura cu lumea occidentală a acestei zone a Europei ce fusese pentru mult timp sub stăpânire otomană. Modelul apusean, importat la nivelul simbolic al dreptului divin de exercitare a puterii era implantat într-un spaţiu care până atunci funcţionase după alte principii. Creştinătatea de tip oriental (ortodox), începea un proces

istoric de sincronizare cu lumea modernă, uneori mai mult în formă decât în fond. Au apărut astfel noi instituții, s-a dezvoltat infrastructura ca bază pentru un nou tip de economie (alta decât cea agricolă), s-a restructurat sistemul educațional şi cel juridic, cultura a devenit un barometru fin al tuturor acestor schimbări şi poate, mai presus de cele enumerate până acum, a apărut un nou tip de relații interumane specifice noilor timpuri moderne.

Prima reacție a unui organism atunci când i se implantează un organ străin este una de respingere. Acceptarea acestuia se face după o perioadă de convalescență, în care asistăm la un proces de adaptare reciprocă. Privind dintr-o perspectivă istorică, poate că procesul de modernizare al României ar fi câştigat şi mai mult în substanță dacă nu ar fi fost brutal stopat de instaurarea regimului comunist anti-occidental.

Catedrala Mitropolitană din Iaşi a fost construită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Arhitectura sa neo-clasică, ce s-a rupt de canoanele tradiției ortodox-bizantine, este un exemplu al voinței de modernizare promovată de elitele liberale moldovene ale acelui timp. Dimensiunile sale, planul arhitectonic, pictura neo-clasică sunt diferite de ceea ce s-a construit anterior şi „simpatizează" cu clădirea Teatrului Național, aflată în apropiere şi construită cam în aceeaşi perioadă după planurile arhitectului vienez Hemmler.

După ce a fost forțat de comunişti să abdice în decembrie 1947, regele Mihai a fost silit să trăiască în exil în Elveția. Îmi amintesc că în copilărie, prin anii '70, tatăl meu prefera să asculte mesajul regelui de Anul Nou la Radio Europa Liberă, în locul celui prezentat de dictatorul comunist Ceauşescu prin toate canalele mediatice ale propagandei comuniste. La zece ani de la căderea comunismului în 1989, după ce a fost umilit de puterea post-comunistă, regele Mihai a reprimit cetățenia română şi o mică parte din propietățile confiscate. A fost o răsplată a istoriei pe care fostul suveran a avut şansa să o prindă în viață. „Republica a semnat reconcilierea istorică cu monarhia"…

La sud de Dunăre, fostul rege bulgar Simeon de Saxa-Coburg a intrat în viața politică a republicii şi, în calitate de prim ministru ales, conduce negocierile de aderare a Bulgariei la Uniunea Europeană...

2. Acum

În lipsa unei piețe de artă contemporană, a unui context instituțional specific şi datorită unui sistem educațional artistic încă orientat cu preponderență către mediile tradiționale, scena artistică românească are o vizibilitate redusă în context internațional. Cu excepția câtorva nume care sunt vehiculate în diferite expoziții, şansa artiştilor români contemporani de a expune în contexte profesioniste în afara României este limitată la vizitele ocazionale ale unor curatori şi critici străini („scanările" pentru Manifesta sau în ultimul timp selecția pentru acele expoziții având ca subiect arta contemporană din Balcani), la inițiativele manageriale ale unor artişti sau la rare proiecte artistice ale unor instituții occidentale.

Rezultatul se vede şi în faptul că nici un artist român care trăieşte în țară nu este reprezentat de vreo galerie prestigioasă de artă contemporană. De asemenea, nu am cunoştință ca vreo galerie românească să fi participat până acum la vreun târg internațional de artă.

În asemenea condiții, este mult mai dificil pentru tinerii artişti să articuleze un discurs inteligent poziționat şi relevant în context internațional, deoarece contactele lor directe cu arta contemporană de calitate sunt sporadice şi, în multe cazuri, lipsite de substanță. Totuşi nu trebuie să ne descurajăm. În ultimii ani inițiativele independente ale unor artişti s-au materializat în apariția unor spații alternative artistice (unele fiind active doar pentru o perioadă limitată de timp) şi a unor publicații de artă, care alături cele câteva instituții consacrate anterior, au dinamizat scena de artă românească contemporană. Chiar discuțiile în contradictoriu despre locația şi filosofia nou înființatului Muzeu de Artă Contemporană a României la Bucureşti în Casa Poporului (fostul palat al lui Ceauşescu) conduc către necesitatea existenței unei asemenea instituții.

Ideea de a invita un curator străin pentru ediția din 2003 a Bienalei Periferic este rezultatul firesc al dorinței noastre de a pune pe harta internațională artistică oraşul Iaşi. Dacă cele cinci ediții anterioare ale Periferic-ului au creat o dezvoltare preponderent cantitativă, cea de-a şasea cred că a realizat şi necesarul câştig calitativ prin selecția internațională a artiştilor şi, implicit, prin valoarea proiectelor realizate de aceştia. Precizia conceptuală şi modul diferit în care Anders Kreuger, curatorul invitat, a „citit" contextul cultural romanesc şi cel ieşean, în particular, ne-au ajutat să ne privim pe noi înşine dintr-o perspectivă diferită. Întreg procesul de elaborare al expoziției, începând cu lansarea conceptului „colțuri profetice", continuând cu vizitele preliminare ale unor artişti la Iaşi şi apoi cu producția expoziției, a fost de fapt un „proiect educațional" ce a maturizat tânăra noastră echipă organizatoare. În acest fel, Periferic-ul va crea o scenă artistică locală la Iaşi şi va putea să lanseze artişti români pe scena internațională, similar modului în care Bienala de la Istanbul a propulsat unii artişti turci.

Statisticile arată că 60% dintre studenții români doresc să părăsească România după terminarea studiilor. Este o situație tristă care reflectă starea de spirit a acestor tineri, care nu văd o perspectivă de a se realiza profesional sau material în țară.

Periferic 6 a putut fi dus la bun sfârşit prin munca entuziastă şi dezinteresată a 40 de tineri ieşeni. În discuțiile pe care le-am avut după bienală, am aflat că motivul principal al implicării lor a fost dorința ca *ceva* să se schimbe în mediul conservator şi provincial ieşean şi acel *ceva* să îi reprezinte.

„Viitorul este aici" era mesajul pe care îl puteai citi pe insignele oferite ieşenilor de către artista Annika Eriksson în timpul bienalei. Câteva luni mai târziu, în zilele când definitivam acest text, am revăzut aceleaşi insigne pe genții unor studenți ieşeni, fapt simbolic ce mi-a întărit convingerea că proiectul Periferic trebuie să continue.